

SPOLNO NASILJE NAD MOŠKIMI

Opredelitve spolnega nasilja nad moškimi, miti ter pregled raziskav

211

SEXUAL VIOLENCE AGAINST MEN

Definitions of Sexual Violence Against Men,
Myths and an Overview of Studies

Maša Bartol, *dipl. soc. ped.*
masabartol@outlook.com

Ajda Černe, *dipl. soc. ped.*
ajda.cerne@gmail.com

Tara Jurjaševič, *mag. prof. soc. ped.*
jurjasevic.tara@gmail.com

Maša Piskule, *dipl. soc. ped.*
masa.piskule@gmail.com

Kaja Prašnikar, *dipl. soc. ped.*
kaja.prasnikar@gmail.com

Eva Senica, *mag. prof. soc. ped.*
eva.senica@gmail.com

POVZETEK

Članek obravnava spolno nasilje nad moškimi, ki je v današnjem času še vedno močno spregledan pojav. Na začetku komentira definicije spolnega nasilja in na kratko oriše različne definicije, ki jih posredujejo nekatere slovenske organizacije, ki se ukvarjajo specifično s to tematiko. Pogledamo si komentar kazenskega zakonika, ki opisuje, kako se je zakon o spolnem nasilju skozi zgodovino spreminjal in kot osebe z izkušnjo spolnega nasilja začel poleg žensk dojemati tudi druge spole. Članek v nadaljevanju povzema vidike in izsledke raziskav najrazličnejših avtorjev (Weiss, Peterson, Bullock in Beckson), ki delujejo predvsem v zahodnem, anglosaškem delu sveta. Mednaslov Miti o posilstvu zajema različna prepričanja, ki so del družbe, in jih skuša kritično spreobrniti ter pojasniti, zakaj so neustrezna za naslavljanje spolnega nasilja (nad moškimi). V delu Moškost in spolno nasilje avtorice pod drobnogled vzamejo sovplivanje omenjenih pojmov in skozi prizmo raznolikih teoretičnih vidikov kritično ovrednotijo koncept maskulinosti kot odgovornega za spregledano spolno nasilje nad moškimi. V nadaljevanju se članek osredotoči na ženske kot storilke spolnega nasilja nad moškimi in nato naslovi tudi spopadanje moških z le-tem. Za konec avtorice povzamejo še nekaj ključnih priporočil za delo z moškimi, ki imajo izkušnjo spolnega nasilja.

KLJUČNE BESEDE: *spolno nasilje, moški, moškost, #jaztudi, patriarhat.*

ABSTRACT

The article deals with the topic of sexual violence against men, which is still a highly overlooked phenomenon. In its introduction, the paper comments on the definitions of sexual violence and briefly outlines the different definitions provided by some Slovenian organisations that deal specifically with this topic. It looks at the penal code commentary, which describes how the law on sexual violence has changed throughout history and has been extended from considering exclusively women

as victims of sexual violence to all persons. The present paper summarises the research aspects and findings of a variety of authors (Weiss, Peterson, Bullock and Beckson), who operate mainly in the Western, Anglo-Saxon part of the world. The section titled 'Myths about Rape' covers different beliefs that are part of society and seeks to critically evaluate them and explain why they are unsuitable for addressing sexual violence (against men). In the section 'Masculinity and Sexual Violence', the authors take a close look at the interplay of these concepts and critically evaluate the concept of masculinity as responsible for the overlooked sexual violence against men through the prism of diverse theoretical perspectives. The paper then focuses on women as perpetrators of sexual violence against men and addresses how men deal with this. Finally, the authors summarise some key recommendations and guidelines for working with men who experience sexual violence.

KEYWORDS: *sexual violence, men, masculinity, #metoo, patriarchy.*

UVOD

V zadnjih letih smo priča močno povečanemu javnemu diskurzu o spolnem nadlegovanju v družbi. Gibanje #jastudi (ang. #metoo) se je začelo v anglosaškem prostoru z opozarjanjem na spolne zlorabe in nasilje, ki so ga bili moški in ženske deležni s strani bolj javno izpostavljenih in uspešnih oseb. Z gibanjem se je začelo opozarjanje na dotično tematiko vse bolj širiti po zahodnem svetu, tudi geografsko bliže nam. Tako se je na Balkanu pojavilo gibanje #nisamtražila ali #nisisama, ki opozarja na spolno nadlegovanje v akademskem prostoru. V Sloveniji so aktivni različne nevladne organizacije, kot je Inštitut 8. marec, in profili na Instagramu, kot je železnicezlom, ki o problematiki ozaveščajo z objavljanjem pričevanj posameznikov_ic z izkušnjo spolnega nasilja. Osebe, ki z drugimi delijo svoje zgodbe, so večinoma ženske. S statističnega vidika to

ni ravno presenetljivo, saj ima na svetu približno ena od treh žensk izkušnjo spolnega in/ali fizičnega nasilja (*Violence against women*, 9. 3. 2012). Kljub temu pa niso samo ženske tiste, ki imajo takšne izkušnje. Osebe z izkušnjo spolnega nasilja, čeprav manj opazne, so tudi moški. Nanje se med drugim pozablja v raziskovalni sferi, na kar je opozorila Svetovna zdravstvena organizacija v svojem poročilu o nasilju in zdravju, z izjemo teme spolnega nasilja nad otroki (World Health Organization, 2002). Glede obstoječih statistik pa smo lahko zadržani, saj mnogi strokovnjaki menijo, da le-te prikazujejo stanje v hudo okrnjeni meri.

V prispevku bomo večinoma uporabljale tîrmin moški. Zavedamo se, da s tega vidika članek deluje po binarni spolni matrici, a želele smo raziskati aspekte spolnega nasilja zgolj nad osebami moškega spola oz. osebami, ki se identificirajo z moškim spolom. Če bi presegle omenjeno spolno binarnost in pri tem upoštevale celotni kontinuum spolne identitete, bi se naš članek ukvarjal tudi s populacijo, ki izvirno ni bila predmet našega raziskovanja.

Podatki raziskave med širšo ameriško populacijo (National Crime Victimization Survey) govorijo o tem, da 9 % oseb z izkušnjo posilstva ali spolnega nasilja predstavljajo moški (U. S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics [BJS] 2003, v Weiss, 2010). Kljub družbenim predstavam o ženskah kot pasivnih tako v fizičnem kot tudi seksualnem smislu ter o moških kot ekskluzivnih spolnih napadalcih izsledki raziskave med ameriško populacijo (Weiss, 2010) kažejo drugačno sliko. 54 % moških namreč utrpi spolno zlorabo s strani moškega, medtem ko je pri ostalih 46 % storilka ženska. Na drugi strani pa so ženske v kar 99 % spolno zlorabljene s strani moškega.

Da je spolno nasilje nad moškimi pri nas prisotno, ugotavljamo tudi avtorice članka. Z namenom pregleda stanja v slovenskem prostoru smo izvedle spletno anketo *Izkušnja spolne zlorabe pri osebah moškega spola*, ki jo je ustrezno izpolnilo 260 udeležencev ter udeleženk. V anketnem vprašalniku smo zastavile devet vprašanj, s katerimi smo preverjale demografske značilnosti vzorca ter zbirale informacije glede pogleda na spolno nasilje nad moškimi ter razširjenosti samega pojava. Ugotovile smo, da je od 76 anketiranih moških 7 % takšnih, ki so imeli izkušnjo spolnega nasilja,

22 % anketirancev_k je poznalo moškega s takšno izkušnjo, 5 % pa jih je imelo izkušnjo spolnega nasilja in so poznali_e tudi moškega s to izkušnjo. Čeprav podatki nacionalne študije o prevalenci spolnega nadlegovanja in nasilja med leti 2000 in 2018 v ZDA kažejo, da je 81 % žensk in "zgolj" 43 % moških poročalo o izkušnji spolnega nadlegovanja in/ali nasilja (Kearl, 2018), so anketiranci_ke v naši anketi mnenja, da so moški v približno podobni meri izpostavljeni različnim oblikam spolnega nasilja kot ženske. Vrste spolnega nasilja, ki so mu po mnenju anketirancev_k izpostavljeni moški, zaobjemajo neželeno dotikanje, poljubljanje, neprimerno namigovalje na spolnost, siljenje v spolne prakse, posilstvo, neprimerno razkazovanje golega telesa in razkazovanje genitalij, masturbacija v prisotnosti moškega brez njegove privolitve, zahteva, da moški masturbira pred storilcem, čeprav tega ne želi. Podatki so pokazali, da je imelo 5 % moških nezaželen spolni odnos, 23 % vprašanih pa pozna nekoga s takšno izkušnjo. V anketnem vprašalniku smo preverjale tudi poznavanje organizacij/ustanov, ki se ukvarjajo s področjem spolnega nasilja. Izkazalo se je, da je 45 % sodelujočih poznalo vsaj eno organizacijo, pri katero bi lahko poiskali ustrezno pomoč, 46 % pa nobene.

Ob prebiranju rezultatov omenjene ankete naj opozorimo, da le-ta ni bila izvedena kot ključni del našega raziskovanja in da njeni izsledki niso reprezentativni ter posplošljivi na občo populacijo. Je pa delovala kot iniciacija dotičnega članka, saj smo preko nje spoznale, da se v slovenskem prostoru poraja manko vednosti o spolnem nasilju nad moškimi. S tem člankom torej želimo odpreti javni diskurz o tej problematiki.

V njem se bomo dotaknile definicije spolnega nasilja in kako se je le-ta skozi zgodovino spreminjala ter bila zaznamovana v kazenskem pravu. S statističnimi izsledki iz raznovrstnih raziskav, ki so se ukvarjale s spolnim nasiljem nad moškimi, podkrepimo teoretske vidike, ki jih omenjamo v članku. To so predvsem preizpraševanje vpliva moškosti oziroma patriarhata na zaznavanje moških kot oseb z izkušnjo spolnega nasilja in njihovega nadaljnjega soočanja s travmatično izkušnjo. Ob tem se dotaknemo tudi izkrivljenih verjetij o spolnem nasilju, ki so jih avtorji_ce preobračali_e v mite in

argumentirali_e njihovo napačnost. Dodamo tudi nekaj priporočil za delo z moškimi, ki so doživeli spolno nasilje.

DEFINICIJA/E SPOLNEGA NASILJA

Spolno nasilje je resna kršitev človekovih pravic, problem javnega zdravstva s kratkoročnimi in dolgoročnimi posledicami na fizično, duševno, reproduktivno in spolno zdravje osebe, ki mu je bila izpostavljena. Ne glede na okoliščine, v katerih se spolno nasilje pojavlja, gre za bolečo in travmatizirajočo izkušnjo za tistega_o, ki ga je doživel_a (World Health Organization, 2002).

Različni_e strokovnjaki_nje, raziskovalci_ke in organizacije imajo različne definicije spolnega nasilja, zaradi česar je težko oceniti prevalenco spolnega nasilja. Prav tako je zaradi občutljive narave tematike, kakršna je spolno nasilje, težko določiti incidenco tega pojava (Le Mat, 2016). "Spolno nasilje je nezaželen poseg v posameznikovo spolno integriteto" (Kuhar idr., 1999, str. 18). Gre za vsako dejanje ali ravnanje, s katerim se udeležena oseba ne strinja in je storjeno proti njeni volji ter se občuti kot prisila (prav tam).

Zaviršek (1994) spolno nasilje opredeli kot tisto, kar oseba doživi kot nasilje in občutek, da je funkcija, da je njeno telo le inštrument zadovoljevanje potreb, interesov drugega_e. Gre torej za vse tisto, kar oseba sama zase definira kot zlorabo.

Zmotno, a zakoreninjeno prepričanje o motivaciji povzročitelja_ice spolnega nasilja je spolnost v ožjem pomenu besede – potreba po seksu, nezmožnost nadzora lastnih impulzov in želja po spolnosti. V splošnem pa velja, da je pravi vzrok in ozadje spolnega nasilja moč in nadzor ene osebe nad drugo. Spolno nasilje je nasilno, sovražno in agresivno dejanje, katerega namen je razvrednotiti in podrediti tistega, proti komur je uperjeno (Repič, 2008).

Spolno nasilje je definirano kot kakršnokoli dejanje, ki je povezano s spolnostjo oziroma je usmerjeno na posameznikovo spolnost in seksualnost, zanjo pa je značilna uporaba prisile. Slednja ni definirana enoznačno, ampak se razprostira na kontinuumu. Poleg uporabe fizične sile se spolno nasilje dogaja tudi preko čustvenega izsiljevanja, groženj, psihičnega zastraševanja, prav tako za

spolno nasilje veljajo dejanja, za katera oseba ne poda prostovoljnega soglasja, recimo v psihofizičnem stanju, ko tega ni zmožna. Povzročitelj_ica spolnega nasilja je kdorkoli in je lahko v različnih odnosih z osebo, ki je bila izpostavljena spolnemu nasilju. Prav tako ni vezano na določeno okolje, ampak se lahko dogaja v vseh sferah posameznikovega življenja, vključno z delovnim mestom in domom (World health organization, 2002).

V slovenskem prostoru je več organizacij, ki se ukvarjajo s področjem nasilja. Med definicije spolnega nasilja smo vključile tudi delovne različice, ki jim pri svojem delu sledita dve izmed slovenskih nevladnih organizaciji, ki se podrobneje ukvarjata s tematiko spolnega nasilja.

Združenje za moč pojem spolnega nasilja uporablja kot krovni pojem, ki zajema različne oblike spolnega nasilja, kot so npr. spolni napad, posilstvo, spolno nadlegovanje, spolna zloraba otrok itd. Spolno nasilje konceptualizira kot zlorabo različnih vrst moči (fizično, čustveno, ekonomsko), zlorabo položaja, znanja in vpliva na drugo osebo. Tako v ospredju ni spolnost kot taka, ampak nadvlada ene osebe nad drugo, podrejanje ene osebe drugi in prisila, ki pa se udejanja skozi različne oblike vedenj, dejanj s spolno vsebino (Spolno nasilje, b. d.). Podoben pogled na spolno nasilje (specifično na posilstvo) ima tudi Foucault, ki izpostavlja pomen nadzora in moči ter se zavzema za deseksualizacijo posilstva (Javaid, 2019).

Društvo za nenasilno komunikacijo spolno nasilje opredeli kot “vsakršno vedenje, ki ga oseba doživlja kot vdor v njeno telesno integriteto, ki omejuje njeno pravico do odločanja o lastnem telesu ter prekorači osebne meje” in pa kot “vsa dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo” (Kaj je spolno nasilje, b. d.). Spolnega nasilja pa ne smemo povezovati (samo) s silo/prisilo, čeprav je kot takšno – navkljub njegovim mnogim spremembam in posodobitvam v preteklosti – še vedno definirano v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije ([KZ-1-UPB2], 2012).

V 70. letih prejšnjega stoletja se je v slovenskem javnem prostoru začelo intenzivneje ukvarjati s tem, ali so posamezna spolna ravnanja ustavno-pravno nedopustna in če nesprejemljivo posegajo v svobodo drugega posameznika. Postopoma se je pričela uveljavljati uporaba kazenskega prava, preizpraševanje moralnosti,

čistosti in normalnosti posamičnih spolnih ravnanj namreč ni več zadostovalo (Korošec idr., 2018).

Kasneje se je pojavila tudi težnja po vzpostavitvi večje spolne nevtralnosti v kazenskem pravu. V ospredju je bila pomembnost prepoznavanja in spoštovanja različnih oblik življenja, spolne usmerjenosti in samoopredelitve. V kazenskem pravu je torej prišlo do prelomnice in z njo se je odpravila diskriminirajoča spolna morala na področju pravnega diskurza. V Sloveniji je do poimenovanja, ki ga kazenski zakonik ohranja tudi danes, prišlo leta 1995 (19. poglavje: Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost). Veliki znanstveni komentar posebnega dela kazenskega zakonika (Korošec idr., 2018) pojmovanje problematizira, saj se pojem “nedotakljivost” uporablja le pri spolnosti, s čimer jo po nepotrebnem še dodatno stigmatizira. Korošec idr. (prav tam) namesto nedotakljivosti uporabljajo nekaj primernejših izrazov, kot so spolna svoboda, spolna integriteta, spolna samoodločba ali preprosto spolnost. Ta poimenovanja so ustreznější zato, ker bolj usmerjajo inkriminacijo v svobodo posameznika.

Po osamosvojitvi leta 1991 je Slovenija s kazenskim zakonikom iz leta 1995 na novo opredelila posilstvo. V Kazenskem zakoniku Socialistične republike Slovenije iz leta 1977 je opredelitev osebe z izkušnjo spolnega nasilja “ženska”, po novem pa se je to spremenilo v “osebo drugega ali istega spola”. Takšne opredelitve, ki so prevladovalle pred posodobitvijo leta 1995, odražajo družbo, ki ne priznava možnosti moškega kot osebe, ki lahko doživi spolno nasilje, oz. ne priznavajo možnosti istospolnega nasilja. Takšen vzorec pa se ni pojavljal le v Sloveniji, temveč po celotni Evropi. Leta 1995 se je v novem kazenskem zakoniku začel uporabljati pojem “spolno občevarje”, ki je imelo v mislih odmik od konservativnega, zgolj vaginalnega penetriranja. Vključevalo naj bi tudi analno in oralno spolno občevarje in se, kot že omenjeno, razširilo od pojmovanja žensk kot edinih, ki lahko doživijo spolno nasilje, in moških kot storilcev (Korošec idr., 2018).

Slovenska sodna praksa se je na spremembe v letu 1995 odzvala zelo konservativno. Na to so sestavljalci ke novega kazenskega zakonika odgovorili tako, da so poleg spolnega občevarja v leta 2008 dodali še poimenovanje “z njim izenačena spolna ravnanja” ter

v primeru osebe z izkušnjo spolnega nasilja začeli izrecno navajati oba spola; to pa pri storilcu_ki manjka in se še vedno navaja kot vseznačni zaimek “kdor”, torej oba spola nista izrecno izražena (Korošec idr., 2018).

Ko govorimo o definiciji spolnega nasilja, se osredotočimo bolj na strinjanje oziroma privolitev osebe v različna spolna vedenja in dejanja. Velikokrat oseba z izkušnjo spolnega nasilja ne izrazi svojega nestrinjanja, kar pa še ne pomeni, da je v dejanje privolila. Ob travmatičnem dogodku, kot je spolno nasilje, se zgodi, da oseba v strahu velikokrat otrpne in se ne more aktivno braniti (Kaj je spolno nasilje, b. d.; Kaj pomeni model “Ja pomeni ja”?, b. d.).

Februarja 2021 so se po celotni Sloveniji zbirali overjeni podpisi za redefinicijo kaznivega dejanja posilstva. Akcijo, ki je uspela, je sprožil Inštitut 8. marec, ki se je zavzemal za model “Ja pomeni ja” oz. za model prostovoljno podanega soglasja (ang. affirmative consent). Marca 2021 je opozicija vložila v parlamentarno proceduro predlog nevladnikov, a sočasno je podoben, toda formalno pomanjkljiv predlog, vložila tudi vlada, zato je parlamentarna procedura stekla za predlog nevladnih organizacij. Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1H) je sprejel Državni zbor Republike Slovenije 4. 6. 2021, v veljavo pa je stopil 30. 6. 2021 in s tem uzakonil model prostovoljno podanega soglasja. To pomeni, da vsi udeleženi v spolnih aktivnostih izrazijo svojo privolitev (verbalno ali neverbalno) oz. soglašajo z aktivnostmi, v katere so vpleteni. Predpostavlja torej konstantno komunikacijo med udeleženi in zmanjšuje ter preprečuje spolno nasilje, poudarja pa bolj pozitiven diskurz v spolnosti, kjer sta v ospredju vzajemni užitek in skrb za partnerjevo_kino počutje ter izkušnjo (Javidi idr., 2020; Kaj pomeni model “Ja pomeni ja”?, b. d.). Inštitut 8. marec izpostavlja: “Uvedba modela *Ja pomeni ja* predstavlja velik korak za splošno družbeno občutljivost in razumevanje spolnega nasilja, saj jasno in enoznačno sporoča, da je telo vsake osebe brez njene svobodne privolitve absolutno nedotakljivo” (Kaj pomeni model “Ja pomeni ja”?, b. d.). Ta preskok v dojemanju spolnega nasilja se nam zdi ključnega pomena ne samo za ženske, ampak za vse spole.

V nadaljevanju izpostavljamo samoumevno prisotnost diskurza o dominantni moškosti, spolnih stereotipih in mitih o

posilstvu ter kako ravno zaradi teh prepričanj in dojemanja spolnega nasilja moški velikokrat ne prepoznajo svoje izkušnje kot posega v svojo osebno integriteto in v skladu s tem tudi ne iščejo ustrezne pomoči, s katero bi naslovili posledice tovrstnih dogodkov.

RAZŠIRJENOST SPOLNEGA NASILJA NAD MOŠKIMI

K pregledu različnih statističnih podatkov o prevalenci spolnega nasilja moramo pristopiti z določeno mero previdnosti, saj podatki variirajo glede na definicijo spolnega nasilja. Podatki iz raziskav med drugim niso poenoteni zato, ker se nekatere raziskave osredotočajo samo na spolno nasilje nad moškimi, povzročeno s strani drugih moških ali specifičnih skupin (npr. zaporniki, istospolno usmerjeni moški).

V Sloveniji ni zaznati nobene večje raziskave, ki bi se ukvarjala prav s spolnim nasiljem nad moškimi. Delno je temo v svoji magistrski nalogi raziskala Suhadolc (2019), ki je na vzorcu 250 moških ugotovila, da jih ima 1,6 % izkušnjo spolnega nasilja: "Ti moški večinoma poročajo o otipavanju, nadlegovanju in prisilnem slačenju s strani poznanih moških (66,7 %) in žensk –družinskih članic (33,3 %) ali poznanih žensk (33,3 %), nasilje pa se je v večini odvijalo doma (66,7 %)" (Suhadolc, 2019, str. 40). Nekaj malega pa so o tej temi uspeli raziskati tudi Bernik idr. (2018), ki so v sklopu raziskovalnega projekta "Intimni življenjski stili študentov in študentk v Sloveniji" pripadnike_ce študentske populacije med drugim vprašali po njihovih izkušnjah s spolnim nadlegovanjem in nasiljem. Avtorice in avtorji so anketirancem in anketirankam pustili prostor, da so se sami_e odločili_e, kaj spada pod spolno nadlegovanje, hkrati pa so opozorili_e, da je definicija spolnega nadlegovanja danes za marsikoga širša kot kadarkoli prej. O spolnem nadlegovanju je poročalo približno trikrat več žensk kot moških. Na anketo je odgovarjalo 1462 moških, od katerih jih je 0,3 % poročalo o tem, da so bili pogosto spolno nadlegovani, 5,3 % nekajkrat, 6,0 % enkrat in 88,4 % nikoli. 2,4 % od 1482 moških jih je poročalo, da so bili prisiljeni k spolnim aktivnostim, in 0,2 %, da

so bili žrtve posilstva (0,4 % jih na vprašanje o izkušnji posilstva ni želelo odgovoriti). 35 moških je nato odgovorilo tudi na vprašanje, kaj so v primeru zadnje izkušnje s spolnim nasiljem storili. Izbrati je bilo mogoče več odgovorov, rezultati pa so pokazali, da jih je 5,7 % dejanje prijavilo policiji, 2,9 % jih je za pomoč prosilo društva, 28,6 % pa se jih je zaupalo bližnji osebi, nihče ni o tem govoril z zdravnikom_co, 48,6 % pa jih je izbralo odgovor "drugo".

Peterson idr. (2011) so pregledale 87 študij, ki so raziskovale spolno nasilje nad moškimi. Študije so bile narejene v Severni Ameriki in Evropi ter so vključevale različne vzorce (različne skupnosti, univerzitetne študente, samo homo/biseksualne osebe, zapornike, brezdomce, osebe, ki so iskale psihiatrično pomoč, itd.). Študije so se razlikovale glede na metodologijo in uporabo definicije spolnega nasilja. Nekatere pod slednje štejejo le neželjeno penetracijo, druge pa vse neželene spolne dotike, izkoriščanje osebe pod vplivom substanc, zmanipuliran spolni odnos s strani stalnega_e partnerja_ke itd. Posledično so se med študijami pojavile znatne razlike v ocenah razširjenosti spolnega nasilja nad moškimi. Med raziskavami v skupnostih so ocene variirale med 0,2 % in 30 %. Na vzorcih univerzitetnih študentov_k je bila razlika še večja, med 2 % do 73 %. Tudi med študijami, ki so uporabile podobne definicije spolnega nasilja (posilstvo z uporabo sile), je razširjenost med univerzitetnimi študenti variirala med 1 % in 14 %. Razlike v prevalenci so lahko tudi posledica raziskovalne metodologije in strukturiranja vprašanj, ki so subjektom raziskave lahko pomagala ali oteževala definiranje svoje izkušnje kot izkušnje spolnega nasilja. Bullock in Beckson (2011) sta med drugim pregledala in povzela trinajst raziskav, ki so naslavljalje razširjenost spolnega nasilja nad moškimi. Približno 3 do 7 % moških poroča o izkušnji spolnega nasilja v odraslosti (v primerjavi s 13,5 do 22 % žensk). Nižji odstotki se pojavljajo v študijah, kjer so uporabljene ožje definicije spolnega nasilja.

Različne raziskave kažejo, da je med določenimi populacijami (homoseksualni in biseksualni moški, zaporniki, vojni veterani in moški, ki iščejo pomoč pri mentalnem zdravju) bistveno več moških z izkušnjo spolnega nasilja (Peterson idr., 2011). Pregledane raziskave poročajo, da ima 18 do 74 % moških, ki so doživeli

spolno nasilje, izkušnjo oralne ali analne penetracije. Prav tako vse raziskave kažejo, da se spolne zlorabe tako moškim kot ženskam pogostejše dogajajo v zgodnji odraslosti (v njihovih dvajsetih in zgodnjih tridesetih letih) (Bullock in Beckson, 2011). Če povzamemo, spolno nasilje nad moškimi ni tako razširjeno kot spolno nasilje nad ženskami. Menimo, da je tudi to pokazatelj patriarhalnosti družbe oz. družbenih vzorcev. Kljub temu si avtorice prizadevamo izpostaviti spolno nasilje nad moškimi kot pomembno temo.

MITI O POSILSTVU

Miti o posilstvu so se prvič pojavljali v relaciji do spolnega nasilja nad ženskami in so služili opravičevanju le-tega. Predstavljajo stereotipe in lažna, neupravičena prepričanja o posilstvu, o osebah z izkušnjo posilstva in o napadalcih_kah. Stereotipi so prisotni tako v vrednostnih sistemih širše družbe kot tudi med strokovnjaki_njami, ki se z osebami z izkušnjo spolnega nasilja ukvarjajo, med storilci_kami in so ne nazadnje tudi institucionalizirani v zakonih (Burt, 1980).

V obstoječi literaturi lahko zasledimo veliko mitov, ki jih avtorji_ce različno kategorizirajo. Turchik in Edwards (2012) sta vzpostavila 9 kategorij:

1. moški ne morejo biti posiljeni,
2. pravi moški se lahko ubranijo pred spolnim napadom,
3. samo geji/homoseksualni moški lahko doživijo posilstvo ali so njegovi storilci,
4. moški ne občutijo posledic spolnega nasilja (oziroma v manjši meri kot ženske),
5. ženske ne morejo spolno napasti moškega,
6. posilstvo moških se dogaja samo v zaporih,
7. če te spolno napade oseba istega spola, to povzroča istospolno usmerjenost,
8. istospolno usmerjeni in biseksualni moški si zaslužijo biti posiljeni, saj so nemoralni in odklonski,

9. če se moški telesno odzove na spolni napad, je to gotovo želel.

Kassing idr. (2005) opisujejo mit, ki se navezuje na telesne odzive na spolni napad: erekcija ali izliv avtomatsko pomenita konsenz s strani osebe, ki je doživela spolno nasilje. Navkljub tovrstni biološki reakciji občutijo strah, sram, ponižanje, tesnobo, jezo, tudi grozo (Fuchs, 2004). Obstaja veliko različnih razlag in pogledov na moško erekcijo in ejakulacijo med spolnim napadom. Pomembno je poudariti, da telesna reakcija ni per se pokazatelj privolitve v spolni odnos (prav tam).

Zmotno mišljenje o erekciji kot znaku privolitve v spolni odnos sovпада tudi z nerazumevanjem spolnega nasilja, kot smo ga opredelile zgoraj. Biti izdan s strani lastnega telesa v obliki nenameranih seksualnih reakcij med spolnim napadom avtor Herlof Andersen (2007) označi kot morda najmočnejšo manifestacijo izgube nadzora. Slednja se večinoma veže na nezmožnost odhoda iz nasilnega odnosa in je pogosto ključna točka, ki osebo vodi v občutek lastne nevrednosti, krivde in sramu.

Družba težko sprejme, da je moški lahko posiljen, saj se predpostavlja, da bodo moški vedno odprti za vse heteroseksualne aktivnosti (Connell, 2012; Davies in Rogers, 2006; Javaid, 2015; Weiss, 2010). Takšna prepričanja ohranjajo moškega v vlogi plenilca ter žensko v vlogi plena seksualnega lova in ne dopuščajo scenarijev, v katerih bi bile vloge lahko zamenjane (Weiss, 2010). V sklopu raziskovanja različnih mitov o posilstvu so v ameriški raziskavi med študentsko populacijo ugotovili, da je 25 % udeležених mnenja, da bi moški uživali v prisilnem spolnem odnosu ali če bi jih posilila ženska (Walfeld, 2018).

Nekateri od izpostavljenih mitov se nanašajo na spolno usmerjenost osebe, ki je spolno nasilje doživela. Te vrste mitov predpostavljajo, da moški, ki so posiljeni, sami prosijo za to in so potemtakem istospolno usmerjeni ali pa vsaj dajejo tak vtis navzven. Podobno se verjame tudi za moške napadalce, ki morajo biti, da storijo kaj takega, tudi homoseksualci (Krueger, 1985, v Kassing idr., 2005). Za moške, ki se sami identificirajo kot istospolno usmerjeni, se pojavljajo še dodatni predsodki oziroma miti. Raziskave so pokazale, da se predpostavlja, da so bolj krivi za napad kot heteroseksualni

moški, da jim napad predstavlja več užitka in je to tudi manj travmatična izkušnja (Mitchell idr., 1999).

V angleški raziskavi, ki sta jo izvedli Anderson in Lyons (2005) med študenti_kami Univerze v Birminghamu, se ugotavlja, da so udeleženci_ke bolj krivili osebe, ki so izvajale spolno nasilje nad ženskami, kot tiste, ki so ga izvajale nad moškimi. Avtorici to pripisujeta nekaterim mitom o posilstvu. Omenjata možnosti, da anketiranci_ke težje sprejmejo posilstvo moškega kot ženske ali pa verjamejo, da so moški v svoji spolni zlorabi bolj aktivno udeleženi. To pomeni, da so bolj krivi za samo dejanje, da so ga morebiti izzvali sami. Nesprejemanje moškega v vlogi žrtve se kaže tudi v manj empatičnem dojemanju slednjih v nedominantni vlogi, ki se pač ne sklada z družbenim pogledom na vlogo moškega kot dominantnega in močnega udeleženca. Zaznavani so kot nekdo, ki mu je spodletela dolžnost maskulinuma, da se nasilno ubrani napada. Omenjata še zanimivo predpostavko, ki zna biti razlog za dobljene rezultate, in sicer, da se moški pogosteje predajajo priložnostnim spolnim odnosom kot ženske.

Razlike med spoloma se pokažejo tudi v odstotkih prijave spolnega nasilja. Weiss (2010) iz podatkov o ameriški populaciji razbere, da 30 % žensk spolno nasilje prijavi policiji, medtem ko je takšnih moških le 15 %.

MOŠKOST IN SPOLNO NASILJE

Normativni diskurz moškosti Herlof Andersen (2007) označi kot verjetno najvplivnejši diskurz, ki deluje na področju spolnih zlorab moških. Pod koncept normativne moškosti spada tudi hegemonna moškost. Kimmel (2001, v Javaid, 2015) hegemono moškost definira kot tisto moškost, ki je v določeni družbi zaželen in predstavlja standard, ob katerem se druge moškosti merijo in vrednotijo. Znotraj dominantne kulture se hegemonna moškost izrazi kot belopolt moški srednjih let, ki pripada srednjemu razredu in je heteroseksualec. To je oblika moškosti tistih moških, ki imajo moč, in je zato standard, h kateremu stremimo.

Moški spolni ud ali falus, kot ga v omenjenem kontekstu pogosto imenujejo, na simbolni ravni reprezentira moč. Moški naj bi v posilstvu oziroma prisilnem spolnem aktu penis uporabili kot orožje zoper ženske. To pomeni, da je posilstvo odraz moške moči nad žensko – prisvajanje oziroma osvajanje ženske in njenega telesa ali (z drugimi besedami) zmagoslavje njegove moškosti. Takšni diskurzi navkljub spremembam v zakonodaji, ki je z leti pričela priznavati tudi druge oblike posilstva kot zgolj penetracijo s penisom, še vedno vplivajo na nedojemanje moških kot oseb, ki so lahko posiljene (Brownmiller, 1975, v Weare, 2018). V kontekstu patriarhata, ki moške povzdiguje v nosilce moči in dominance, je zelo težko razbiti socialne ideale, ki v tem primeru žensko postavljajo kot diametralno nasprotje moškemu. Ona s svojo feminilnostjo sovпада s pasivno vlogo žrtve (Brownmiller, 1975, v prav tam).

Connell (2012) omenja, da v novoveški ameriški in evropski kulturi maskulinitet in femininitet obravnavamo kot dve polarizirani značajski spolni kategoriji. Zaradi tega pričakujemo, kako se bo neka oseba vedla oziroma kako se ne bo vedla na podlagi tega, katerega spola je.

Normativna moškost se ohranja kot del sociokulturne dediščine. Edley in Wetherell (1997) pišeta o tendenci samodefiniranja v negativnem smislu – biti drugačen od nekoga drugega. "Drugi" torej definirajo "nas". Zanimivo je, da se moški v povezavi z moškostjo ne primerjajo z ženskami, temveč z moškimi, ki so zaznamovani z manj maskulinimi značilnostmi, izpostavi Mosse (1996). Moškost bi najbolje razumeli skozi njegovo pluralnost (Kimmel, 2000; Connell in Messerschmidt, 2005), ki je v nekaterih primerih bliže kulturno preferiranim opisom, spet drugič bolj oddaljena od tega. Vendar pa se skoraj nikoli ne pojavi sprejemljiva verzija moškosti, ki bi videla moške kot osebe, ki so doživele spolno nasilje. Izkušnja spolne zlorabe je namreč lahko interpretirana kot kršitev "kodeksa moškosti" (Pollack in Levant, 1998, v Herlof Andersen, 2007).

Kot rezultat normativnega diskurza so se razvili že prej omenjeni miti, ki moškim, ki so doživeli spolno zlorabo, še otežujejo to, da bi spregovorili o svoji izkušnji. Zdi se, da se od moških z izkušnjo spolne zlorabe pričakuje, da bi se morali biti zmožni tega fizično ubraniti in tako preprečiti zlorabo. Še posebej to velja v

primerih, ko moškega, ki je doživel spolno nasilje, po videzu označimo za dovolj močnega, da to stori. Na ta način zlorabljeni moški dobijo sporočilo, da bodo v primeru razkritja svoje izkušnje spolne zlorabe morda celo sami pristali v vlogi krivca (Herlof Andersen, 2007; Javaid, 2019).

Na podlagi analiziranih intervjujev s petnajstimi moškimi z izkušnjo spolne zlorabe v otroštvu ali mladostništvu Herlof Andersen (2007) izpostavi pri intervjuvancih prisotnost strahu pred poškodovano ali zmanjšano moškostjo, v splošnem smislu kot posledico izkušnje zlorabe. Nekateri izpostavljeni konstrukti pri tem so dvom o lastni sposobnosti, biti dober spolni partner (izvirno "sexual performance"), občutek izgube dostojanstva in strah pred tem, da posameznik ne zgleda dovolj možato. Poleg tega avtor izpostavi še strah oseb, ki so doživele spolno nasilje, pred oznako, ki se ji ne morejo izogniti, če delijo svojo zgodbo. V očeh drugih na ta način oseba izgubi vrednost, podobno kot rabljeno blago (Herlof Andersen, 2007).

Družbene predstave o spolu še posebej pripomorejo k temu, da moških nismo zmožni videti v vlogi žrtve, pravi Weiss (2010). Socialni konstrukt ženstvenosti ustreza splošni predstavi žrtve spolne zlorabe – obema se pripisujeta fizična šibkost in spolna ranljivost. Na drugi strani socialni konstrukt moškosti nasprotuje splošni predstavi, ki jo imamo o osebah, ki doživljajo nasilje, še posebej pa o moških, ki imajo izkušnje spolnih zlorab. Moški naj bi bil močan, samozadosten in naj bi se izogibal vedenjem, ki se povezujejo z ženstvenostjo. Moška viktimizacija ne vzdrži dominantnih idealov o moškosti (Javaid, 2015).

Weiss (2010) med izsledki svoje raziskave na ameriški populaciji navaja, da je pri moških trikrat bolj verjetno kot pri ženskah, da bodo v pripovedi o izkušnji spolne zlorabe razkrili, da so pred dogodkom uživali alkoholne pijače ali droge. Kot razmišlja avtorica, to morda le nakazuje dejstvo, da moški na splošno pogosteje uživajo alkoholne pijače ali droge, mogoče pa je tudi, da moški spolne zlorabe lažje priznajo, če sta bili njihova presoja in zmožnost upiranja zmanjšani zaradi konzumiranja alkoholnih pijač

ali drog. Z maskulino aktivnostjo (pitjem alkohola) uravnotežijo feminilne konotacije, vezane na spolno zlorabo, in pozitivno vplivajo na samoreprezentacijo ter ponovno prevzamejo moškost. Na ta način vsaj delno opravičijo svojo viktimizacijo, še posebej pa to velja v primerih, ko je napad storila ženska.

Še eno vedenje, ki moškim pomaga izraziti svojo maskulinitet v situacijah, ki lahko vodijo v spolno zlorabo, je fizično upiranje oz. borba ali povračilo, nadaljuje Weiss (2010). Na ta način moški pokažejo, da so imeli nadzor nad situacijo in so lahko sami poskrbeli zase na zelo maskulin način. Bolj verjetno je, da bodo moški fizično silo uporabili, kadar je storilec moški, in manj, kadar je to ženska. Razlog za to lahko tiči v normi, da moški ženske ne sme udariti. Prav tako heteroseksualni moški ogorčeno brani svojo heteroseksualnost, ki jo moški napadalec ogroža. Kljub temu da je seksualna pozornost s strani ženske lahko neželena, obstaja možnost, da moški obenem občuti zvišanje statusa zaradi izražene spolnega zanimanja ženske. Nasprotno moški storilec ogroža maskulino identiteto žrtve, še posebej, kadar le-ta ni gej¹.

V luči percepcije moških kot tistih, ki so fizično močnejši od žensk, se pogosto pojavlja vprašanje, kako je sploh mogoče, da ženska posili moškega, če se pa le-ta lahko brani. Dognanja pa kažejo, da to ni res in da moški prav tako kot ženske v primeru spolnega nasilja otpnejo ter so nezmožni reagirati in se braniti pred nadlegovanjem (Mezey in King, 1989, v Weare, 2018).

Primeri, ko je storilka spolne zlorabe ženska, so bili v ameriški raziskavi (Weiss, 2010) prijavljeni le v 7 %, medtem ko je v primeru spolne zlorabe moškega s strani moškega prijavljenih 22 % primerov. Avtorica to povezuje z normo moškosti in občutkom sramu, ko moški s to normo ni skladen. Prav tako je verjetno, da v primerih spolne zlorabe s strani moškega pride do resnejših fizičnih poškodb, moški pa zlorabo s strani moškega dojemajo kot resnejši prekršek kot pa zlorabo s strani ženske. Avtorica predvideva, da

¹ V pregledani literaturi se vsebina večkrat nanaša ali na heteroseksualno ali homoseksualno usmerjene moške, ob tem pa avtorice članka želimo opozoriti še na druge spolne usmeritve, ki so tu spregledane. Predvidevamo, da se tudi osebe, ki svojo spolno usmerjenost definirajo drugače od naštetih dveh možnosti, znajdejo v vlogi žrtve ali storilca spolnega nasilja. To je še en pokazatelj heterogenosti skupine moških z izkušnjo spolne zlorabe, na katero se pozablja.

zato, ker spolna zloraba s strani ženske ne ogroža heteroseksualne identitete moškega. K vsemu temu doda še pričakovanje posmeha in stigme zaradi viktimizacije s strani ženske.

SPOPRIJEMANJE MOŠKIH Z IZKUŠNJO SPOLNEGA NASILJA

Pogosto se pojavljajo napačna sklepanja o tem, kako (ali če sploh) so moški lahko prizadeti zaradi spolnega nasilja. Pri ženskah so kot rezultat lahko fizične poškodbe nožnice, nosečnost in podobno. Moški sicer ne zanosi, je pa zanositev še vedno lahko posledica nekonsenzualnega spolnega akta, pri čemer ima moški, ki je bil posiljen, bistveno manj besede pri tem, kaj se z (ne)želeno nosečnostjo zgodi (Weare, 2018). Kot zelo jasno telesno posledico spolnega nasilja se omenja tudi spolno prenosljive okužbe, ki se pojavijo tako pri moških kot ženskah, ki imajo izkušnjo spolnega nasilja, in ravno tako lahko posameznikovo psihofizično stanje močno negativno zaznamuje (Amar in Wolbert Burgess, 2009, Ledray, 2005, v Weare, 2018).

Moški z izkušnjo spolnega nasilja poročajo o težavah spoprijemanja s svojimi občutki glede izkušnje. V teoriji zasledimo pojem "lucky boy syndrome" ali v približnem prevodu sindrom srečnega fanta, ki moškim, ki so doživeli spolno nasilje, ne prizna, da so bili prizadeti, temveč sklepa, da moškemu pač ni bilo treba narediti nič za to, da je seksual. Teza o srečnih fantih izhaja iz tega, da mladeniči nujno uživajo v seksu in jim zatorej agresivne ženske ta del olajšajo. Zaradi tega se zgodi, da moški ne prepoznajo svoje izkušnje kot spolne zlorabe (Weare, 2018).

Na njihovo percepcijo torej močno vplivajo nasprotujoči si občutki glede same izkušnje in spremembe dojemanja le-te. Nekateri na primer poročajo, da so izkušnjo šele pozneje v življenju (v luči pridobljenega novega znanja) interpretirali kot travmatično oz. kot spolno nasilje. Preko tega spreminjajo in prilagajajo svoje dojemanje moškosti (Petersson in Platin, 2019). Sprejetje moškega, da je bil posiljen, in opredelitev sebe kot osebe, ki ima izkušnjo spolnega nasilja, zanj pomeni, da se je spolni zločin res zgodil.

Moški svojo viktimizacijo še lažje opredelijo kot posilstvo, če so ob tem pokazali lastnosti, ki podpirajo hegemono moškost (kot je npr. alkoholiziranost v času spolne zlorabe). Skozi ta izpogajana dejstva, družbene odnose in spolna pričakovanja se oblikuje samozaznava viktimizacije moških in, ki tudi vpliva na odločitev glede prijave zlorabe. Moški se z upiranjem storilcu_ki oddalji od negativnih konotacij viktimizacije, ki osebi pripišejo pasivnost, nemoč in šibkost, ter se bolj približajo opredelitvi "preživelega" (izvorno "survivor"). Z zavračanjem vloge žrtve si povrnejo občutek, da lahko sami poskrbijo za situacijo in da ni potrebe po prijavljanju dogodka policiji. Kadar se moški odloči, da spolne zlorabe ne bo prijavil, se izogne preizpraševanju svoje hegemonne moškosti (Javaid, 2015).

Herlof Andersen (2007) viktimizacijo in rabo izraza "žrtev" vidi onkraj njune sposobnosti odvzema avtonomije osebi in izpostavi pozitiven učinek, ki ga lahko ima na posameznika_co. Zasedanje položaja žrtve lahko predstavlja odskočno desko na poti k oblikovanju nove zgodbe posameznika_ce po izkušnji zlorabe, namesto da bi predstavljal predvsem stigmo. Z videnjem sebe kot žrtve si človek dopusti, preložiti občutek krivde, ki je povezan s spolno zlorabo, s sebe na storilca_ko.

PRIPOROČILA ZA NADALJNJE DELO NA PODROČJU SPOLNEGA NASILJA NAD MOŠKIMI

Za boljši pregled stanja in več ozaveščenosti na področju spolnega nasilja nad moškimi bi bila v Sloveniji potrebna izvedba obširne raziskave o tej temi. Na splošno tudi Peterson idr. (2011) ugotavljajo, da je potrebnih več raziskav, ki bi se ukvarjale s spolnim nasiljem nad moškimi. Predvsem bi bila nujna standardizacija definicije spolnega nasilja nad moškimi, saj so nekatere študije k problemu pristopile zelo široko in z ohlapnimi definicijami, druge pa so upoštevale le zakonsko opredelitev spolne zlorabe oziroma zakonsko opredelitev posilstva. Standardiziran pristop bi moral zajeti širok spekter izkušenj s spolnim nasiljem, razlikovati bi moral med izkušnjo v otroštvu oziroma v odraslosti ter med spolom storilcev_k.

Peterson idr. (2011) navajajo več težav pri raziskovanju posledic, ki jih spolno nasilje povzroči moškim:

1. Težko je ugotoviti povezave med spolnim nasiljem in posledicami na duševno in fizično zdravje ter na samo spolnost. Avtorice se sprašujejo, ali je spolno nasilje povzročilo problem (npr. pretirano rabo alkohola kot način spopadanja s travmo spolnega nasilja) ali pa je ravno ta problem (recimo pijano stanje in manjša zmožnost obrambe) bil tisti ogrožujoč dejavnik, ki je moškega izpostavil zlorabi.
2. Dejanske prijave spolnega nasilja so lahko odvisne od posledic, ki jih nasilje pusti. Avtorice predvidevajo, da se moški navadno odločijo za prijavo šele v hujših primerih spolne zlorabe, kot je na primer posilstvo. V teh primerih so tudi bolj pripravljeni sodelovati v raziskavah, medtem ko osebe, ki imajo izkušnjo spolnega nasilja drugih oblik, le-te pogosto ne prijavijo in tako niso vključene v raziskave. Takšni podatki nam lahko dajo neizdelano sliko vseh tistih moških, ki so doživeli spolno nasilje.
3. Veliko vlogo igra tudi spol. Pogosto se pojavljajo predvidevanja, da moški zaradi spolnega nasilja utrpijo manj negativnih posledic. Obstaja pa verjetnost, da moški samo pogosteje niso pripravljeni priznati, da občutijo negativne psihološke posledice, če te niso v skladu s stereotipi, ki veljajo za njihov spol. Tako bodo na primer (v primerjavi z ženskami) bolj pripravljeni priznati težave, kot sta neobvladovanje jeze ali alkoholizem.

Walker idr. (2005) opozarjajo, da osebe moškega spola z izkušnjo spolne zlorabe navajajo, da bi bilo potrebno izboljšati dostopnost podpornih služb, vzpostaviti podpirne skupine, 24-urne telefonske linije, izboljšati dostop do strokovne pomoči ter usposobiti zaposlene na policiji za delo z moškimi, ki so doživeli spolno zlorabo.

Organizacije, ki delajo z osebami z izkušnjo spolnega nasilja, bi morale zagotoviti varen prostor, kjer bi moški lahko izrazili svoje strahove, pretresenost, ranljivost, hkrati pa iskali strategije spoprijemanja s svojo izkušnjo (Javaid, 2019). Če ta pričakovanja ne bodo izpolnjena, bodo moški precej verjetno izpostavljeni občutku

sramu, manj verjetno pa bodo deležni empatije ter razumevanja s strani policistov_k ali drugih strokovnih delavcev_k (Javaid, 2016). Moški, ki so bili podvrženi spolnemu nasilju, so lahko izpostavljeni tudi sekundarni viktimizaciji s strani policije zaradi nedoseganja standardov in zahtev hegemonne moškosti (Javaid, 2015). Walker idr. (2005) so v Veliki Britaniji izvedli deskriptivno študijo s štiridesetimi osebami moškega spola, ki so imele izkušnjo analne spolne zlorabe v odraslosti. Podatki so pokazali, da je 35 (37,5 %) anketirancev vsaj eni osebi razkrilo spolno zlorabo, 5 (12,5 %) anketirancev pa do sodelovanja v raziskavi izkušnje ni razkrilo nikomur. Zaskrbljujoči so podatki, da se je izmed 40 anketirancev le 5 oseb odločilo za prijavo policiji. Izmed teh je imela zgolj ena oseba pozitivno izkušnjo z obravnavo. Ostali štirje so navedli, da je bila policija v postopku nesočutna, nezainteresirana in homofobna.

Malo verjetno je, da bodo moški sami od sebe pripravljeni razkriti svoje izkušnje spolnega nasilja, preden bo do odkritega priznavanja teme prišlo med raziskovalci_kami in terenskimi delavci_kami. Zato je zelo pomembno, da se zavedanje o spolnem nasilju nad moškimi razširi v izobraževalni sistem, družbene storitve in v akademski prostor. Ozkogledni fokus, ki spolno nasilje obravnava zgolj v kontekstu žensk kot žrtev, se mora preusmeriti. Molk o spolnem nasilju nad moškimi le še utrjuje mite, ki trdijo, da "pravi" moški ne more biti posiljen (Javaid, 2015).

SKLEPI

V članku smo želele osvetliti tematiko spolnega nasilja nad moškimi, ki je kljub številnim družbenim spremembam v preteklih letih še vedno tabuiziran in skrit pojav. Na to pri nas nakazuje tudi pomanjkanje slovenske strokovne literature o tej problematiki.

Pri deljenju oseb z izkušnjo spolnega nasilja na moške in ženske sicer poglabljamo dihotomijo spolov, kljub temu pa se nam izkušnjo moških zdi pomembno raziskati posebej, saj se ljudi, ki doživijo spolno nasilje, pogosto predstavlja kot homogeno skupino, ki v marsikaterem diskurzu ne zajema moških in tako zanemari vidik spola ter spolne identitete.

Opozorile bi rade tudi na kontekst nastalega prispevka, saj smo večino vključene literature črpale iz zahodnega sveta, torej Evrope in ZDA. Zaznale smo pomanjkanje literature, raziskav in študij iz drugih delov sveta, pri čemer se sprašujemo, ali je manko literature povezan z ne-prepoznavanjem spolnega nasilja nad moškimi.

Socialna pedagogika je veda, ki se ne ukvarja le s posameznikom_co in različnimi družbenimi skupinami, ki v danem času in prostoru posedujejo manj družbene moči, so potisnjeni na obrobje, ampak tudi s širšo družbo, družbenimi strukturami in neenakomerno porazdelitvijo moči med različnimi družbenimi skupinami. Do širše družbe, njenih institucij in mehanizmov zavzema kritičen odnos (Razpotnik, 2007). Zaradi prevladujoče patriarhalne ureditve in dominantnega diskurza o normativni moškosti je na prvi pogled težko prepoznati moške kot tiste, ki so na obrobju in z manj družbene moči. V primerih spolnega nasilja se moški praviloma pojavlja v vlogi storilca, ki obenem deluje kot urejen, uspešen in prijazen posameznik, kar pa ga še oddalji od stereotipne podobe delikventa. Na drugi strani ima oseba, ki je doživela spolno nasilje, pogosto položaj z manj družbene moči, t. j. na primer ženska ali moški, katerega življenjski slog ne sovпада z družbenimi predstavami moškosti. Pripovedi obeh prič o spolni zlorabi sta si nasprotujoči, družbena moč pa je na strani storilca (Podreka, 2018). Navkljub temu so moški skozi prizmo spolnega nasilja dojeti precej enoznačno: navadno kot storilci, velikokrat pa spregledani kot (potencialne) osebe, ki so lahko izpostavljene spolnemu nasilju, pri čemer so marginalizirani, pozabljeni in stigmatizirani.

S prispevkom nismo želele še dodatno stigmatizirati in viktimizirati moške populacije, ampak opozoriti na dominanten diskurz o normativni moškosti, ki je vpet med posameznike, skupine in širšo družbo, ter ob tem pokazati, kako ta skupek prepričanj vpliva na dojemanje spolnega nasilja nad moškimi. Pri tem želimo opozoriti, da tudi socialni_e pedagogi_nje na dominantne diskurze o moškosti, mite o spolnem nasilju, spolne stereotipe in predsodke nismo imuni_e.

Nalogo socialnih pedagogov_inj vidimo v prepoznavanju spolnega nasilja nad moškimi kot širši družbeni problem, ki ga ne rešujemo zgolj na ravni posameznikov (moških), ki imajo izkušnjo

spolnega nasilja, tako da jim zagotavljamo ustrezno psihosocialno pomoč in podporo².

Predvsem je pomembno, da prepoznavamo izvor spolnega nasilja nad moškimi v širši družbeni strukturi in ga obravnavamo kot takšnega. Tako naloga socialnih pedagogov_inj ni reševanje ljudi kot žrtev sistema, ampak spreminjanje sistema kot takega. Sistema, kjer bo prepoznano ter naslovljeno vsakršno spolno nasilje tako nad moškimi kot tudi ženskami, ki so po izsledkih različnih raziskav še vedno tiste, ki so v večji meri izpostavljene različnim oblikam spolnega nasilja.

Velik pomen pripisujemo tudi preventivnemu delu na področju spolnega nasilja ter dela s storilkami in storilci. Razpotnik (2007) vidi takšen pristop kot zelo pomemben za socialno pedagogiko, iz njega pa lahko izluščimo dva pomembna koncepta: "vzgajanje družbe kot celote" in "ozaveščanje lastnega deleža in lastne odgovornosti pri določenem družbenem pojavu/problemu" (prav tam, str. 31).

Kot eno izmed temeljnih kompetenc in nalog socialnega_e pedagoga_inje prepoznavamo refleksijo lastnega strokovnega dela, svoje osebne in strokovne drže ter stroke same, zavzemanje kritičnega pogleda do širše družbe, njenih struktur in institucij. Preizpraševati moramo, kako diskriminatorni družbeni diskurzi (in prakse) izključujejo določene skupine iz obravnavanih pojavov (Klemenčič, 2007). Zato se nam zdi ključnega pomena, da kritično reflektiramo svoje predsodke, spolne stereotipe, dominantne diskurze o moškosti, mite o spolnem nasilju itd. Pričujoč prispevek je aktualen in relevanten za vse socialne pedagoge_inje, ne glede na mesto zaposlitve in posameznike_ce/skupine, s katerimi delajo.

² Čeprav je tudi to zelo pomembno in avtorice preko literature predpostavljamo, da bo potrebno še veliko dodatnih programov pomoči v slovenskem prostoru, ki bodo usmerjeni v obravnavo moških z izkušnjo spolnega nasilja, izobraževanj strokovnih delavcev_k in organizacij za delo z moškimi, ki so doživeli spolno nasilje.

LITERATURA

- Anderson, I. in Lyons, A. (2005). 'The Effect of Victims' Social Support on Attributions of Blame in Female and Male Rape'. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(7), 1400–1417. https://www.researchgate.net/publication/49290279_The_Effect_of_Victims%27_Social_Support_on_Attributions_of_Blame_in_Female_and_Male_Rape
- Bernik, I., Kogovšek, T., Kuhar, R. in Švab, A. (2018). *Intimni življenjski stili študentov in študentk v Sloveniji*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Bullock, C. M. in Beckson, M. (2011). Male Victims of Sexual Assault: Phenomenology, Psychology, Physiology. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 39(2), 197–205. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1039.6804&rep=rep1&type=pdf>
- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217–30. <http://web.a.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=57e299b0-a109-4649-b1ff-70fb044a7815%40sdc-v-sessmgr02>
- Connell, R. W. (2012). *Moškosti*. Založba Krtina.
- Connell, R. W. in Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859. https://www.jstor.org/stable/27640853?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Davies, M. in Rogers, P. (2006). Perceptions of male victims in depicted sexual assaults: a review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 11(4), 367–77. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.01.002>
- Edley, N. in Wetherell, M. (1997). Jockeying for position: The construction of masculine identities. *Discourse & Society*, 8(2), 203–217. <https://www.jstor.org/stable/42888109>
- Fuchs, S. F. (2004). Male Sexual Assault: Issues of Arousal and Consent. *Cleveland State law review*, 51(1), 93–121. <https://engagedscholarship.csuohio.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1305&context=clevstlrev>

- Herlof Andersen, T. (2007). Speaking About the Unspeakable: Sexually Abused Men Striving Toward Language. *American Journal of Men's Health*, 2(1), 25–36. <https://doi.org/10.1177/1557988307308107>
- Javaid, A. (2015). The Dark Side of Men: The Nature of Masculinity and Its Uneasy Relationship With Male Rape. *The Journal of Men's Studies*, 23(3), 271–292. <https://doi.org/10.1177/1060826515600656>
- Javaid, A. (2016). Voluntary agencies' responses to, and attitudes toward male rape: issues and concerns. *Sexuality and Culture*, 20(3), 731–48. <https://rdcu.be/cfDHC>
- Javaid, A. (2019). What Support? Foucault, Power, and the Construction of Rape. *Qualitative sociology review*, 15(1), 36–60. <http://dx.doi.org/10.18778/1733-8077.15.1.02>
- Javidi, H., Maheux, A. J., Widman, L., Kamke, K., Choukas-Bradley, S. in Peterson, Z. D. (2020). Understanding Adolescents' Attitudes Toward Affirmative Consent. *The Journal of Sex Research*, 57(9), 1100–1107. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1711009>
- Kaj je spolno nasilje. (b. d.). <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje/33>
- Kaj pomeni model "ja pomeni ja"? (b. d.). <https://www.samojapomenija.si/#tri>
- Kassing, L. R., Beesley, D. in Frey, L. L. (2005). Gender role conflict, homophobia, age, and education as predictors of male rape myth acceptance. *Journal of Mental Health Counseling*, 27(4), 311–328. <https://doi.org/10.17744/mehc.27.4.9wfm24f52kqgav37>
- Kazenski zakonik (KZ-1). (2008). *Uradni list RS*, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 in 91/20.
- Kearl, H. (2018). *The facts behind the #metoo movement: A national study on sexual harassment and assault*. Stop Street Harassment.
- Kimmel, M. S. (2000). *The gendered society*. Oxford University Press.
- Klemenčič, M. M. (2007). Refleksija strokovnega dela kot ena temeljnih kompetenc. V M. Sande idr. (ur.), *Socialna pedagogika: Izbrani koncepti stroke* (str. 159–168). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

- Korošec, D., Filipčič, K., Zdolšek, S., Koritnik, B., Ambrož, M., Sijerčič-Čolić, H., Fišer, Z. in Šelih, A. (2018). *Veliki znanstveni komentar posebnega dela Kazenskega zakonika (KZ-1)* (str. 905–914). Uradni list Republike Slovenije: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc, A. in Zabukovec, K. (1999). *O nasilju: priročnik za usposabljanje* (1. ponatis). Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Le Mat, M. L. J. (2016). "Sexual violence is not good for our country's development". Students' interpretations of sexual violence in a secondary school in Addis Ababa, Ethiopia. *Gender and Education*, 28(4), 562–580. <https://doi.org/10.1080/09540253.2015.1134768>
- Mitchell, D., Hirschman, R. in Nagayama Hall, G., C. (1999). Attributions of Victim Responsibility, Pleasure, and Trauma in Male Rape. *The Journal of Sex Research*, 36(4), 369–373. <https://www.jstor.org/stable/3813721>
- Mosse, G. L. (1996). *The image of man: The creation of modern masculinity*. Oxford University Press.
- Petersson, C. C. in Plantin, L. (2019). Breaking with Norms of Masculinity: Men Making Sense of Their Experience of Sexual Assault. *Clinical Social Work Journal*, 47(4), 372–383. <https://doi.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1007/s10615-019-00699-y>
- Peterson, Z. D., Voller E. K, Polusny, M. A. in Murdoch, M. (2011). Prevalence and consequences of adult sexual assault of men: Review of empirical findings and state of the literature. *Clinical Psychology Review*, 31(1), 1–24. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272735810001443>
- Podreka, J. (2018). Odsotnost spolno zaznamovane perspektive v sodobnih razpravah o nasilju nad ženskami. *Ars & Humanitas*, 12(1). <https://doi.org/10.4312/ars.12.1.26-55>
- Razpotnik, Š. (2007). Izzivi socialni pedagogiki: Biti glasnica družbenega obrobja. V M. Sande idr. (ur.), *Socialna pedagogika: Izbrani koncepti stroke* (str. 23–36). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Repič, T. (2008). *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celjska Mohorjeva družba.
- Spolno nasilje. (b. d.). <https://zamoc.si/portfolio-item/spolno-nasilje/>

- Suhadolc, T. (2019). *Nasilje nad moškimi* [Magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede]. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=75527>
- Turchik, J. A., in Edwards, K. M. (2012). Myths about male rape: A literature review. *Psychology of Men & Masculinity*, 13(2), 211–226. <https://doi.org/10.1037/a0023207>
- Violence against women. (9. 3. 2012). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- Walfield, S. (2018). “Men cannot be raped”: Correlates of male rape myth acceptance. *Journal of interpersonal violence*, 00(0), 1–27. <https://doi.org/10.1177/0886260518817777>
- Walker, J., Archer, J. in Davies, M. (2005). Effects of Rape on Men: A Descriptive Analysis. *Archives of Sexual Behavior*, 34(1), 69–8. <https://doi.org/10.1007/s10508-005-1001-0>
- Weare, S. (2018). “‘Oh you’re a guy, how could you be raped by a woman, that makes no sense’: towards a case for legally recognising and labelling ‘forced-to-penetrate’ cases as rape”. *International Journal of Law in Context*, 14(1), 110–13. <https://doi.org/10.1017/S1744552317000179>
- Weiss, K. G. (2010). Male Sexual Victimization: Examining Men’s Experiences of Rape and Sexual Assault. *Men and Masculinities*, 12(3), 275–298. <https://doi.org/10.1177/1097184X08322632>
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health: Summary*. World Health Organization.
- Zaviršek, D. (1994). *Ženske in duševno zdravje: o novih kulturah skrbi*. Visoka šola za socialno delo.